
- **Chatt den 16 december om kyrkohandboksarbetet**

Under fredagen den 16 december svarade bland annat **Esbjörn Hagberg**, biskop emeritus och ordförande i revisionsgruppen för kyrkohandboken, på era frågor.

På plats fanns också:

- * **Solveig Ininbergs**, huvudprojektledare för kyrkohandboksarbetet
- * **Maria Lundqvist-Norling**, rättschef på kyrkokansliet i Uppsala
- * **Ingegerd Sjölin**, präst och teologisk sekreterare i den operativa projektledningen
- * **Boel Hössjer Sundman**, präst, teol. dr och expert på kyrkans gudstjänstböcker
- * **Henrik Tobin**, musikexpert i den operativa projektledningen

Hur går det med redigeringen av musiken? Textunderläggningen, särskilt i de nykomponerade delarna, är ju mycket märklig och i vissa fall helt felaktig. Har ni lyckats lösa det problemet?
/Björn Malmehed

- **Solveig Ininbergs:** Det är under bearbetning

Varför är det så viktigt att hålla Folke Bohlins utlåtande hemligt? Frågan förblir intressant även om det skulle vara så att utlåtandet är att betrakta som en s.k. "mellanprodukt" och inte som en inkommen handling. Oviljan att lämna ut den har kostat revisionsgruppen professor Nelsons expertis, resulterat i flera kritiska artiklar i Kyrkans Tidning, samt lett till att flera kyrkomusiker nu driver frågan i överklagandenämnden med stora förhoppningar om att få rätt. Är det värt det?
/Biskop Brask

- **Esbjörn Hagberg:** I revisionsgruppen gavs muntligt full kunskap om Folke Bohlins bidrag och det kringmaterial som fanns. Här fanns inget hemligt. Som revisionsgrupp hade vi därmed den kunskap vi behövde för vårt arbete. Som enskild medlem ansåg Karin inte detta tillräckligt utan önskade få ut en specifik handling för att själv läsa. Därmed lämnade frågan revisionsgruppen och handlades formellt av Kyrkokansliet. Detta lämnades då inte ut. Vi beklagar förstås att Karin inte såg det möjligt att vara kvar och de konsekvenser detta fått.

Jag undrar vilka experter ur kyrkomusikområdet som varit delaktiga i processen med khf.
/Mika Lidén

- **Solveig Ininbergs:** I en kyrkohandboksrevision som pågått under mer än 10 år har många sakkunniga funnits med, både i samråds- och reflektionsfas 2006-2010, inför förslaget 2012, i bearbetning utifrån remissvar 2014-2015 och efter remissvaren 2016. Utgångspunkten har i arbetet varit att ha hög kompetens och att det är själva handboks materialet som ska bedömas och inte vem som har bearbetat eller varit inne i olika faser. Då har material av olika slag bedömts anonymt, ibland i flera steg.

På vilket sätt gagnas handboksarbetet av att så få har tillgång till hela materialet av expertutlåtanden etc? /Meg

- **Solveig Ininbergs:** Arbetet med att ta fram en ny kyrkohandbok för svenska kyrkan är och har varit en lång och mycket omfattande process. Den kan sägas ha startat på allvar 2006 med en omfattande reflektionsfas. Olika delar har bearbetats allt eftersom. Det innebär att det är en stor mängd arbetsmaterial som bearbetats i olika steg. I det steg som arbetet nu befinner sig har en revisionsgrupp utsetts och har ett uppdrag att utifrån inkomna remissvar 2016 bearbeta materialet och lägga fram ett förslag till handbok för svenska kyrkan. Det material som är relevant för revisionsgruppens arbete är tillgängligt för gruppen.

Efter det kyrkomusikaliska uppropet för tre år sedan, då runt 1000 namnunderskrifter mot kyrkohandboksförslaget samlades in, utgavs ett löfte från självaste ÄB att kyrkomusikalisk expertis skulle få större inflytande och arbetet skulle påbörjas på nytt, på ett kyrkomusikaliska tillfredställande sätt. Hur kommer det då sig att nästan samma förslag återkommer 2016, kyrkomusikalisk expertis nonchalerats och förhindrats i sitt arbete, som nu senast när Karin Nelson inte fick ut Bohlins utlåtande? Och hur kommer det sig att ÄB:s löfte sveks? /Mika Lidén

- **Solveig Ininbergs:** Ärkebiskopen konstaterade i möte (16 oktober 2014) med kyrkomusiker och kyrkomusikalisk expertis att det är önskvärt att det återskapas ett musikråd för att ta vara på kyrkomusikers och andra musikers kompetens och att det finns behov av både äldre och nyskapande musik i kyrkan. Vidare konstateras att det i handboksarbetet har funnits samråd i expertgrupper och att det finns behov av mera öppna samråd. Ärkebiskopen utlovade då att ta med sig frågeställningar och synpunkter till biskopsmötet och kyrkostyrelsen och därefter besluta om nästa steg. Beslutet blev då att tillsätta ny styrgrupp och en ny projektorganisation där de "fem musikorganisationerna" med flera tillfrågades och deltog i arbetsgrupper som berörde gudstjänstmusik A. Musikaliska experter har också funnits i arbetsgrupp gudstjänstmusik B-E. Frågan om ett eventuellt kommande musikråd hanteras av kyrkostyrelsen.

Hur kommer det sig att ÄB går ut och kritiserar en enskild remiss, från kungl musikaliska akademien, som förhållit sig negativa till khf16, i ett öppet brev, när hon inte gör det med de remisser som varit positiva? Det kan ju verka, för oss som inte vill ha denna nya handbok, som om negativ kritisk inte är välkommen. Vad vill ni att vi kyrkomusiker ska göra för att ni ska inse hur illa genomarbetat detta förslag är? /Mika Lidén

- **Solveig Ininbergs:** Ärkebiskopen har inte haft synpunkter på Kungliga musikaliska akademiens remissvar. Däremot har ärkebiskopen i ett öppet brev till Svenska akademien påpekat en del sakfel som berörde till exempel texter från Bibel 2000 (översättningen av Herrens bön).

Kan ni nämna några konkreta exempel på hur och varför handboksförslagets liturgiska, musikaliska och teologiska kvalitéer överträffar HB86? /Pontus

- **Esbjörn Hagberg:** Tack för din fråga. Kyrkohandboksförslaget rymmer delar av kyrkohandboken från 1986 så på det sättet är det inte enkelt att svara på din fråga. De klassiska liturgiska texterna finns kvar, många böner och självklart kyrkoårets växling. Till det kommer nya böner, texter, musik, anvisningar som speglar revisionens uppdrag med banperspektiv, bruk kring kyrkliga handlingar, vigsel för samkönade par, böner med ett språk som relaterar till idag, ett arbete att komma från ett tal om "vi och dem" och ett tydligt att nattvardsfokus inte minst med de kompletterande musiksatserna som nu finns. Men framförallt finns det en ekumenisk grundtanke om gudstjänstens grundrytm, ordo, som nu finns helt genomförd. Det finns mycket mer att säga om det som

karaktäriserar förslaget. Gudstjänsten ska fungera i vår samtid och handboken formas utifrån det uppdraget.

Borde kyrkostyrelsen tänka om och öppna för att resultatet av revisionsgruppens arbete blir ett tillägg, som Karin Nelson föreslog, istället för en helt ny handbok? /Timmer

- **Esbjörn Hagberg:** Frågan om processen är som du skriver kyrkostyrelsens ansvar och inte revisionsgruppens. Det jag kan se är att tanken på ett tillägg väcker ett antal frågor som exempelvis: Vilken status har ett tillägg i relation till det övriga? Vilka konsekvenser får detta ur tillsynsaspekt? Vem tar beslut om tillägg? Hur förhåller sig allt det som finns av 1986-an i den nya handboken till det som då finns i den gamla? Vilka konsekvenser får det för tanken om kyrkohandboken som samlande för vår kyrka? Det uppdrag vi har är inget annat än att det ska vara en handbok.

Vilka skillnader planeras musikaliskt och textligt jämfört med 2016 års förslag? /Kyrkomusiker

- **Henrik Tobin:** Det arbetet pågår för fullt, och revisionsgruppen lägger fram sitt slutliga förslag under vårvintern 2017.

En fråga om remissenkäterna: Hur kommer det sig att man gjorde enkäten så vinklad? Det ter sig ju som om man inte ville ha negativa svar när frågorna var ställda på det sättet de var: "Kan ni fira mässan som ni vill i er församling". Om någon har negativa åsikter, som jag har, om kyrkohandboksförslaget gick det inte att nämna det överhuvudtaget. Enkäten var ju utformad för att få positiva svar, det kan man ju tydligt se om man läser igenom alla spontanremisser, som jag har gjort. Där är majoriteten tveksam eller mycket tveksam till kyrkohandboksförslaget. Varför ställdes inte frågan "Vad tycker ni om ..."? /Mika Lidén

- **Ingegerd Sjölin:** Enkäterna innehöll förutom frågor med fasta svarsalternativ också två frågor där det var möjligt att ta upp vad man ville. Förutom denna möjlighet ställdes fördjupande frågor till de kyrkoråd som tidigare hade varit försöksförsamlingar. Dessutom fanns fokusförsamlingar kring den allmänna gudstjänsten, de kyrkliga handlingarna och barn och unga. De fick, förutom de ordinarie frågorna för tidigare försöksförsamlingar, svara på ett antal frågor med frisvar. Stiftsstyrelser, domkapitel och övriga remissinstanser kunde i sina enkäter också besvara frisvar förutom frågor med fasta alternativ. Alla frisvar har lästs och kodats så att det har varit möjligt att tillvara alla synpunkter. Spontanremisserna är lästa och synpunkterna har tagits tillvara.

Hur gick ni tillväga med, och vad var bakgrunden till att serie B-E kom till? Hur valdes kompositörerna? /Dieser

- **Boel Hössjer Sundman:** Arbetet med kompletterande musik från 2006 och framåt i kyrkohandboksrevisionen utgick från det omfattande arbete som gjordes i det som ibland kallats "glad, enkel och folklig mässa-projektet" som skedde på kyrkomötets uppdrag. Till "GEF-projektet" hörde inventering och försöksverksamhet. Utifrån hela detta material och parallellt skedde i reflektionsfasen 2006-2009 ett brett förankringsarbete i Svenska kyrkan vilket var en bakgrund till de reflektionsdokument som gick på remiss 2010. Utifrån reflektionsfas och remiss arbetade expertgruppen därefter vid flera sammanträden med att noggrant inventera behov för bland annat musiken. Utifrån denna behovsanalys gavs sedan uppdrag till personer att komma med förslag – bland annat för musiken, vilka bedömdes anonymt i expertgruppen. Viktiga perspektiv var bland annat barnperspektiv. Utgångspunkten för denna musik var ett kyrkomötesuppdrag.

Jag undrar hur ni ser på relationen mellan liturgin vi firar och kyrkans enhet? Lex orandi, lex credendi est heter det ju ofta. Hur ser ni på liturgins (kyrko-handbokens) roll i ecklesiologisk bemärkelse? I den kommande handboken tycks det bli "alla ska få sitt" som får råda. Det blir den enskilde prästen som får avgöra om Gud är Fader, Son och Ande och att beskriva som Herre, eller om detta är opassande - den enskilde prästen som får avgöra om epikles är viktig i nattvardsbönen eller inte osv. En splittrad och fragmentiserad kyrka verkar alltså ges en liturgi som svarar mot precis denna splittring och fragmentisering och som på ett sätt bejakar allt och inget. Vad tror ni detta gör med Svenska kyrkans igenkännbarhet över landet (eller nästgårds) och identitet de närmsta 10-20 åren; vad gör det med vår (kyrkans) tro? Frågan kan verka retorisk eller t.o.m. lite cynisk men den är väldigt seriös och ärligt ställd. Jag vill gärna veta hur ni resonerar här! / Filip Lindstrand

- **Boel Hössjer Sundman:** Jag skulle säga att kyrko-handboken inte uttrycker en splittring utan att teologin sett i ett ecklesiologiskt sammanhang är mångfacetterad, och det är inte heller något nytt i vår tid. Därför finns t.ex. flera nattvardsböner och de har olika betoningar, olika språkdräkt. Förslaget står i ett ekumeniskt sammanhang och det har varit en grundförutsättning för arbetet under hela tiden sedan 2006. Prästen och andra i församlingen har ett stort ansvar att med omdöme och omsorg forma gudstjänster - vilket ofta görs tillsammans med andra. Tanken är att gudstjänstens grundrytm, ordo, ger den centrala basen för igenkännandet. Till detta kommer de böner och texter varav en stor andel finns kvar sedan tidigare. Samtidigt finns liksom i kyrko-handboken 1986, t.ex. "Du evigt strålande morgon sol" bidrag från samtiden.

För många församlingar som firar påsknattsmässa är ordningen för denna i förslaget tämligen tunn. Varför har ni inte utgått från den ordning som finns i Artos missale och som många församlingar använder, och sedan låtit olika moment i den ordningen vara fakultativt? /Peter Dahlgren

- **Boel Hössjer Sundman:** Utifrån remissvaren 2016 kunde man se att Påsknattsmässa firas på många olika sätt. En del har en påskvaka, Exhultet och många bibelläsningar. En del har också doppåminnelse, dop och konfirmation. En del har särskilt fokus på uppståndelsedramat – från mörker till ljus. Andra har ett tydligt fokus också på doppåminnelse. Ytterligare andra har en avskalad mässa med bland annat bön om förlåtelse och förlåtelseord där inte doppåminnelse ingår. I remissvaren märks bland annat från domkapitlen att flera vill se en förenklad ordning, som man sedan får utveckla utifrån församlingarnas sammanhang. En slutsats utifrån remissvaren är också att påskmässans ordning behövde bearbetas. Vårt gudstjänstfirande p

Som kyrkomusiker har jag svårt att inte skämmas över hur khf16 ser ut, framförallt när det gäller den traditionella musiken. Hur kommer det sig att den (alltså serie A) fått sådan ovetenskaplig och dålig genomarbetning och så felaktig notation, när man från kansliets håll menar att kyrkomusikalisk expertis fått vara delaktig och deras sakkunnighet tagits på allvar? /Mika Lidén

- **Henrik Tobin:** Gudstjänstmusik A bygger på 86 års handbok, och uppgiften som givits revisionsarbetet har varit att utgå ifrån "86:an"; någon mer grundlig revision av detta material har inte ingått i direktiven. Revisionsgruppen har däremot uttalat sig positivt till stöd för ett fortgående arbete med de liturgisk-musikaliska framtidsfrågorna. Detta har bäring också på den traditionella musikens olika aspekter.

Materialet som gick ut på remiss har fått en hel del kritik. Själv reagerade jag på språket som kändes taffligt i jämförelse med 86an. Kan man, bland revisionsgruppens medlemmar, höra samma typ av kritiska röster gällande språk, bristande koppling till löften i BEM-dokumentet, nedtonandet av den trinitariska formen, handboken som liturgiskt legobyggande med mera? /Robert

- **Esbjörn Hagberg:** Du har rätt i att det finns kritiska synpunkter på delar av materialet. Den kritiken har kommit fram i de remissvar som kommit både från församlingar, institutioner och enskilda. Dessa synpunkter ligger till grund för den revision som nu görs. Det som du uppfattar som "legobygge" är en del av uppdraget att handboken ska ha en bred som rymmer Svenska kyrkans olika traditioner och skapa flexibilitet att fira en gudstjänst som lokalt uppfattas relevant.

När Petrus och Tomas, vid olika tillfällen, inför Jesus, bekänner vem han är, kallar de honom för "Herren, Messias" respektive "Min Herre och min Gud". Detta är en direkt bekännelse att Jesus är JHVH, Adonai, Gud själv. De nytestamentliga författarna fortsätter med detta genom att gång på gång understryka vikten att Jesus är kyrios - septuagintans motsvarighet till den gammaltestamentliga grundtextens tetragram. Johannes säger till och med att "Den som med sin mun bekänner att Jesus är kyrios... skall bli räddad". Hur kommer det då sig att man hellre väljer ett s.k. "inkluderande" språk (ett väldigt otydligt neopolitiskt inneord, som inte på ett noggrant sätt definieras) istället för att hålla fast vid kyrkans bekännelse att Jesus är vår Herre (JHVH, Adonai, Kyrios) och använder liturgiska ordalag så att detta ska förstås på ett rätt sätt? /Mika Lidén

- **Boel Hössjer Sundman:** Du skriver om Helig/Sanctus att man inte hållit fast vid kyrkans bekännelse om Jesus som Herre. Det är oklart vad du syftar på eftersom fakta är texten i Gudstjänstmusik A och Gudstjänstmusik B är identisk med texten i kyrkohandboken 1986. I Gudstjänstmusik C följer texten den etablerade satsen från 1989 liksom texten i Gudstjänstmusik E från 1984 som använts mycket i församlingar under lång tid. Den text som är nyskriven finns i Gudstjänstmusik D. I grunden finns en hållning som Läronämnden utvecklat tidigare om att det är ett gudstjänstmoment som helhet, här Helig/Sanctus, som uttrycker kyrkans hållning och inte varje enskild text sedd utan sitt sammanhang.

Mika Lidén: Jag menar i texter såsom serie D och i böner såsom nattvardsbön 6 men också nya texten till sursum corda eller när församlingsvaret "Din död förkunnar vi..." har fått ordet "herre" som fakultativt.

Boel Hössjer Sundman: Hej! Läronämndens princip gäller också Lovsägelsen liksom nattvardsbönerna.

En fråga till Henrik Tobin: Du menade i ditt remissvar 2014 att "arbetet har präglats av en slags improvisation utan inre sammanhang" Kan du utifrån din nuvarande roll förklara hur ni resonerat vid sammansättningen av Serie A? /Bosse

- **Henrik Tobin:** När det gäller just Gudstjänstmusik A, som frågan avser, kommer musiken i denna del av 2016 års förslag från 1986 års handbok, och betecknas som "huvudmusiken". Vissa moment från 86:an lyftes ut när 2012 års förslag formades, fr a sådant material som hade låg användningsfrekvens. I övrigt behölls 86:ans musik. I 2016 års förslag har som en följd av remissvaren ett par moment från 86

Henrik Tobin: En uppföljning: användningsfrekvensen i 86:an undersöktes i ett projekt 2009 och som i sin tur bygger på en undersökning från 1998.

Biskop Esbjörn, det är förstås en god ambition att skapa en handbok vi kan vara stolta över. Men vilka är "vi" i detta fallet? Det finns också ett "vi" i oss som yrkesmässigt arbetar inom text, musik mm och som i alla andra fall arbetar utifrån andra processer där kvalitet inte förväxlas med elitism, utan är en grundläggande förutsättning från början, både gällande det enkla och det traditionsbärande. Det är bra mycket svårare när kvaliteten ska tillföras i efterhand. Går det att

förstå våra tvivel på stoltheten, när vi inte bara ser det som finns, utan det som kunde ha funnits?
/Åsa

- **Esbjörn Hagberg:** Tack för din fråga. När jag i intervjun talade om "vi" såg jag framför mig den gudstjänstfirande församlingen tillsammans förstås med oss som har ett särskilt ansvar för gudstjänstlivet. När jag talade om "stolthet" var det utifrån kyrkohandboken i sin helhet. Vi kommer nog alla att ha kritiska synpunkter vad gäller enskildheter. Den bredd som ska rymmas i handboken gör att olika traditioner förhoppningsvis ska kunna fira en gudstjänst där man känner sig hemma samtidigt som man kan känna en glädje över att andra, utifrån sin tradition, kan finna annat där de känner igen sig. Vi har förståelse för att det finns kritik och har förhoppningar om ett fortsatt arbete med liturgiska och musikaliska frågor i vår kyrka. Det fullkomliga kommer vi aldrig att nå på denna jord.

Kyrkomusiker: Nej, men det skulle uppskattas om man försökte. Är inte Gud värd det allra bästa?

Esbjörn Hagberg: Gud är alltid värd det bästa tänkbara. Eftersom vi aldrig på något område når dit så är vi i allt beroende av Guds nåd.

Mika Lidén: Tyvärr är det tydligt när man tittar och spelar igenom förslaget att man inte brytt sig om kyrkomusikalisk expertis alls. Om biskopen vill ha ett musikaliskt expertutlåtande från en utblidad musiker så kan jag bistå med att säga att förslaget håller inte måttet rent kyrkomusikaliskt. Men jag är inte ensam om att tycka så. Rådet är att lyssna på musikalisk expertis snarare än till kyrkoråd när det

Varför ska förslaget drivas igenom till varje pris? Många församlingar vill inte ha det. Varför gör man inte en del 3 till nuvarande handbok istället? /Nils-Henrik

- **Solveig Ininbergs:** Uppdraget som har givits till revisionsgruppen är att lägga fram ett förslag till en ny kyrkohandbok. Frågan om att istället lägga fram förslag till en bilaga till handboken är problematisk på en mängd olika sätt och kommenteras på annan plats i chatten. Arbetet bygger på beslut från såväl kyrkomöte som kyrkostyrelse. Tidsplan är fastställd av kyrkostyrelsen. Alla församlingar i svenska kyrkan har under våren 2016 haft möjlighet att ge synpunkter på handboken. Remissvaren tyder på att många församlingar är nöjda med stora delar av handboksförslaget. De kritiska synpunkter som kommit fram i remissomgången bearbetas nu i revisionsgruppen.

Är denna chatt en möjlighet att påverka arbetet? /Kristina Högman

- **Esbjörn Hagberg:** Vi lyssnar på alla goda synpunkter också de som kommer fram idag.

Kyrkomusiker: En god synpunkt: behåll 86:an och gör B-E till ett tillägg, samt fortsatt arbetet med att uppmuntra nyskapare och samla in fungerande material från hela landet.

Vad får vi se för ny musik i det reviderade materialet? /kyrkomusiker

- **Henrik Tobin:** Det reviderade materialet (2016) innehåller i jämförelse med 2012 ett antal nykomponerade satser inom de befintliga Gudstjänstmusik A-E (framför allt Lovprisningar, men också ett nytt Kristusrop resp Lovsång inom Gudstjänstmusik C). Men det har inte tillkommit några nya avdelningar med Gudstjänstmusik utöver A-E.

Hur går det med den musikaliska revisionen? I förslaget var det stora problem med textunderläggningen vilket ofta förde med sig underliga betoningar. Är det något man arbetar med? /Björn Malmehed

- **Henrik Tobin:** Redigeringen av musiken har varit föremål för ett omfattande arbete, här finns allt från rättande av korrekturfel till diskussioner kring textunderläggning, textbetoning och musikaliska lösningar. Här har vi också haft en fortlöpande dialog med de tonsättare som står bakom respektive musikaliska moment.

Vilken bra idé att få chatta/ställa frågor om kyrkohandboken.

När kommer språket i högmässans ordinarium riktas till/omtala en Gud som spränger köns kategorier? Ett språk som är i linje med "Gud är-Gud är inte", ett språk där gudsordet inte blir till ordgudar, ett språk som erbjuder alla som inte identifierar sig som "han" lika uppenbar möjlighet att uppleva sig som en Guds avbild som "hannar" har gjort ända sen den kristna trons barndom?

När kommer texten i "Ärat" att få en text som överensstämmer med NT -86 och Bibel 2000? Det skulle innebära en avsevärd hjälp i att inse inkarnationens realitet och Guds närvaro här på jorden. Alla dessa framstående kyrkomusiker som klagat på musiken i handboksförslaget, nog borde de både kunna få till nya melodislingor och frisera om gamla för en sådan förvandling.

I KT stod för en tid sen följande att läsa i ledarartikeln: "I en tid när det traditionella kristna språket talas av allt färre finns det all anledning att försöka tillgängliggöra det genom att pröva hur det kan uttrycka samtidens personliga andliga erfarenheter. Det är när vi sätter ord på något som det blir verkligt i mer påtaglig mening." /Agneta Lejdhamre

- **Boel Hössjer Sundman:** Tack för din fråga. Jag ska försöka svara. Det är ett stort och komplext område med många aspekter kring det inkluderande språket och vad det innebär i vår tid att fira gudstjänst på folkspråket. En bland flera utgångspunkter är remissvaren kring förslaget 2000 där det blev tydligt kring gränser för det inkluderande språket. Då menade man att en del gudstills tal blivit abstrakta och tappat det relationella perspektivet. I kyrkohandboksförslaget finns olika sätt att tala om Gud som ger en mer mångfacetterad bild och beskrivning av Gud. Samtidigt märks i remissvar att det är viktigt att hålla fast traditionella uttryck. Ett tilltal som "Herre" har t.ex. gjort en resa där det i dag förefaller mer uppfattas som ett innerligt tilltal och där den äldre språkfö

På vilka kompetensgrunder utsågs huvudprojektledaren? / Majsormen

- **Maria Lundqvist-Norling:** Styrgruppens bedömning var att en huvudprojektledare skulle ha gedigen erfarenhet och kunskap om Svenska kyrkan och dess gudstjänstliv, mångårig erfarenhet av chefs- och ledarskap samt relevant formell kompetens.

Kommer notskriften i vissa fall att vara annorlunda dvs som på medeltiden? Jag hoppas att den skall vara modern så att vi präster kan följa den.

Kommer gamla Fader vår att vara kvar?

Kommer Vår fader, du som är i himlen... att också finnas?

Undertecknad hoppas på båda dvs den gamla versionen och den ekumeniska. Men inte den med uttrycket: vårt bröd för dagen som kommer!

Två gudstjänstordningar som jag tycker skall vara kvar från 1986 års handbok är familjegudstjänst och söndagsgudstjänst/mässa.

Med vänliga hälsningar och till sist en önskan om en så enkel och lättfattlig struktur som möjligt i kommande handbok. /Arne Sandin

- **Henrik Tobin:** Svaret är nej! Men vissa sångliga partier som utförs av en försångare eller liturgi har fått så kallade skaftlösa noter (vanliga fyllda "svarta". Detta för att underlätta för sångaren, som då inte behöver orientera sig bland flaggor och balkar, samtidigt som texten styr musiken, och inte tvärtom.

Ingegerd Sjölin: Tack för din fråga. Herrens bön finns i den ekumeniska översättningen som huvudbön. Brödbönen lyder i den översättningen: Ge oss i dag det bröd vi behöver. Handboksförslaget följer här kyrkomötesbeslut. "Fader vår" finns med utifrån pastorala behov i församlingen. I kyrkohandboksförslaget är det möjligt att forma såväl Söndagsgudstjänst som Familjegudstjänst. Grundrytmen, ordo, är tydligt med Samling, Ordet och Måltiden och Sändning.

När skulle ni säga kommer den första handboken att finnas ute i verksamheten, tryckt och klar? /Majsormen

- **Solveig Ininbergs:** Enligt planering som utgår ifrån kyrkostyrelsen beslut ska en ny kyrkohandbok kunna tas i bruk våren 2018. Den nya kyrkohandboken dvs själva handboken, musikutgåva och missale kan finnas senast 1 mars 2018.

Hur kan ni mena att Bohlins utlåtande inte är en inkommen handling utan ett arbetsmaterial? Bohlin har aldrig varit anställd, utan endast uppdragstagare. Därmed borde hans utlåtande vara en handling i den mening som avses i 53 kap. 5§ KO. /Nisse

- **Maria Lundqvist-Norling:** Folke Bohlin var anställd en mycket kort tid för att bidra till kyrkohandboksarbetet. Han engagerades för att lämna synpunkter på ett bearbetat musikmaterial i det pågående arbetet med kyrkohandbok. Därför har vi betraktat det som arbetsmaterial.

Mika Lidén: Hur tänker man sig att kyrkomusikalisk expertis ska kunna a sitt jobb och kyrkohandboksförslaget vinna acceptans hos kyrkomusikerkåren om utlåtanden, som Bohlins, som enligt honom själv är kritiskt till khf, hålls hemligt?

Maria Lundqvist-Norling: Revisionsgruppen har tillgång till allt material som den anser sig behöva för sitt arbete och dessutom kyrkomusikalisk expertis. Kyrkomusikalisk kompetens har funnits med i alla skeden av arbetet. Folke Bohlin har alltså varit en av många experter som har bidragit.

Mika Lidén: Men det är ju inte sant. Revisionsgruppens kyrkomusikaliska expert, Karin Nelson, fick inte tillgång till Bohlins utlåtande, trots att hon ansåg sig behöva det. Det var ju därför hon hoppade av. Jag skulle uppskatta om ni talar sanning, eller menar du att Karin Nelson ljuger?

Esbjörn Hagberg: I revisionsgruppen gavs muntligt full kunskap om Folke Bohlins bidrag och det kringmaterial som fanns. Som revisionsgrupp hade vi därmed den kunskap vi behövde för vårt arbete. Som enskild medlem ansåg Karin inte detta tillräckligt utan önskade få handlingen för att själv läsa. Därmed lämnade frågan revisionsgruppen och handlades formellt av Kyrkokansliet. Detta lämnades då inte ut. Motivet har Maria Lundqvist Norling gett i chatten.